МИНИСТЕРСТВО ЗА ОБРАЗОВАНИЕ И НАУКА
БИРО ЗА РАЗВОЈ НА ОБРАЗОВАНИЕТО

Сиг. 0801-41

ПРОГРАМА ЗА РЕФОРМИРАНО ГИМНАЗИСКО ОБРАЗОВАНИЕ

Инв. Бр. 2/9

НАСТАВНА ПРОГРАМА ПО

ГЕОГРАФИЈА

ИЗБОРЕН ПРЕДМЕТ

ЗА III ГОДИНА

Скопје, 2003 година

Наставната програма ја донесе Министерот за образование и наука со решение бр. 11-4029/1 од 03.07.2003 година

1. ИДЕНТИФИКАЦИОНИ ПОДАТОЦИ

1.1. **Назив на наставниот предмет:** *географија*

1.2. **Вид на средно образование:** *гимназиско*

1.3. **Година на изучување:** *трета*

1.3. **Број на часови:**

Број на часови неделно: 2 часа
Број на часови годишно: 72 часа

1.4. **Статус на наставниот предмет:** изборен предмет

2. ОПШТА ЦЕЛ НА ИЗБОРНАТА НАСТАВА ПОГЕОГРАФИЈА

2.1.Општа цел на изборната настава по географија е на учениците да им се овозможи да усвојат повисоко ниво на теоретски и практични знаења од повеќе географски дисциплини, особено од оние кои се во непосредно влијание со животната средина и човековата активност. Истовремено со нив се врши диференцијација на учениците според нивната ориентација кон определена насока на студии на високото образование.

2.2. Посебни цели

Ученикот да може:

- да го препознава и разбере влијанието на сите природно-географски одлики врз животот на Земјата;
- да ги презентира природно-географските одлики важни за животот на Земјата;
- да даде осврт на социо-економските одлики на Земјата;
- да ги разликува и поврзува социо-географските и стопанско-географските одлики;
- да го процени влијанието на природно-географските и социо-економските одлики;
- да се оспособи да ги презентира социо-економските одлики важни за животот на Земјата;
- да ги препознава природните и општествените фактори кои предизвикуваат нарушување во животната средина;
- да го процени влијанието на природните и општествените фактори кои предизвикуваат нарушување во животната средина;
- да развие чувство за самостојно набљудување на географската средина;
- да развие чувство за можни решенија за разрешување на еколошките проблеми.

3. ПОТРЕБНИ ПРЕТХОДНИ ЗНАЕЊА

Согласно програмските содржини кои се изучуваат по географија во основното образование, потоа во I и II година гимназија учениците имаат стекнато знаења за природно-географските и социо-економските одлики на Земјата како и регистрирање и разрешување на одредени еколошки проблеми во животната средина. Претходните стекнати знаења на учениците ќе им бидат појдовна основа во реализацијата на новите наставни содржини во трета година гимназиско образование.

4. ОБРАЗОВЕН ПРОЦЕС

4.1. Структуирање на содржините за учење

I тема: **ПРИРОДНО-ГЕОГРАФСКИ ОДЛИКИ И ВЛИЈАНИЕТО ВРЗ ЖИВОТОТ НА ЗЕМЈАТА (16)**			
Содржини	**Конкретни цели**	**Дидактички насоки**	**Корелација меѓу содржините и меѓу предметите**
❖ **Ендогени и егзогени движења и моделирање на релјефот на Земјата** ❖ **Вулканизам и сеизмизам** ❖ **Формирање на релјефот под дејство на надворешните сили** ❖ **Влијанието на климатските фактори и елементи врз животот на Земјата** ❖ **Следење, мерење и прогноза на времето** ❖ **Општествено и геополитичко значење на светското море** ❖ **Подземните и површинските води, значајни природни агенси на Земјата**	***Ученикот:*** - да ги препознава и да ги објаснува внатрешните (ендогени) и надворешните (егзогени) сили; - да ги дефинира и дискутира за вулканите и земјотресите; - да ги опише надворешните сили, да ги разликува и класифицира генетските типови релјеф; - да го процени влијанието на климата врз животот на Земјата; - да користи податоци за мерење и прогноза на времето; - да заклучува за општественото и геополитичкото значење на светското море; - да го процени значењето на подземните и површинските води и да препорача решение за нивно рационално користење.	- Примена на физичка карта на светот, тематски карти (тектонски и геолошки, климатски и хидролошки), фотографии, слики, шеми, слајдови и др., модели на вулканска купа и метеоролошка станица. - Се организира тимска работа со примена на методи на интерактивна настава. - Се применуваат методи на демонстрација на карта. - Примена на споредбена анализа и критичко расудување за климата. - Користење на повеќестрана нагледност во наставата. - Изработка на елаборат за прогноза на времето во твојот крај.	- Геологија - Геоморфологија - Петрографија - Метеорологија - Климатологија - Хидрографија - Хидрологија

II тема: **АНТРОПОГЕНИ ОДЛИКИ** (12)			
Содржини	**Конкретни цели**	**Дидактички насоки**	**Корелација меѓу содржините и меѓу предметите**
❖ **Основни демографски параметри на населението** ❖ **Облици на јазично и културно здружување на населението во општествени заедници** ❖ **Населението како фактор за стопанската развиеност** ❖ **Класификација на населбите** ❖ **Процес на урбанизација на населбите**	- Да ги идентификува и селектира демографските параметри на населението; - да го објаснува јазичното и културното здружување на луѓето во општествени заедници; - да конструира слика за населението како фактор за стопанската развиеност на просторните и општествените заедници; - да ги класифицира и ревидира населбите; - да изведе заклучок за урбанизацијата како светски процес.	- Примена на физичка карта на светот, политичка карта на светот, топограф-ски карти, планови, слики, цртежи, шеми, слајдови, дијаграми и видеофилм. - Се аналаизира и критич-ки расудува за одредени демографски проблеми во светот. - Преку тимска форма на работа учениците даваат примери за културните и јазични општествени заедници. - Се изработува елаборат за типска населба. - Изработка на предлог-план за мултифункцио-нален град или мегало-полис.	- Социологија - Историја - Демографија - Статистика - Урбана географија - Картографија - Системи на инфраструк-тура

III тема: ЕКОНОМСКИ ОДЛИКИ (14)			
Содржини	**Конкретни цели**	**Дидактички насоки**	**Корелација меѓу содржините и меѓу предметите**
❖ **Природните ресурси фактори за развој на стопанството** ❖ **Полјоделство,овоштарство и лозарство** ❖ **Енергетски извори и нивната географска распространетост** ❖ **Географска распространетост на рудните богатства** ❖ **Индустрија и индустриски гранки** ❖ **Индустриски региони во светот**	*Ученикот :* - да ги идентификува и објасни природните ресурси како фактор за развојот на стопанството; - да ги селектира и да дава осврт за земјоделските гранки; - да објаснува и да прави класифицирање на енергетските извори и нивната географска распространетост; - да заклучува за географската распространетост на рудните богатства; - да конструира слика за индустријата и индустриските гранки; - да процени кои се најразвиените индустриски региони во светот.	- Примена на физичка карта на светот, тематски карти (земјоделски, рударски, индустриски и др.), фотографии, слајдови, цртежи и видеозаписи. - Се презентира видеозапис за класификација на стопанските дејности. - Организирање на тимска работа со примена на метод на интерактивна настава. - Користење на повеќестрана нагледност со помош на видеофилм за развојот на индустриските гранки. - Примена на споредбена анализа и критичко расудување за индустриските региони во светот.	-Тесна поврзаност со природно-географските и социогеографските одлики - Историја - Социологија - Статистика - Биологија и др.

IV тема: ТЕРЦИЈАЛНИ ДЕЈНОСТИ (15)			
Содржини	**Конкретни цели**	**Дидактички насоки**	**Корелација меѓу содржините и меѓу предметите**
❖ **Сообраќај и телекомуникации** ❖ **Трговија и економски групации** ❖ **Географски фактори за развојот на туризмот** - **Природни фактори** - **Општествени фактори** ❖ **Видови туристички места:** - **приморски, планински, бањски, езерски и др.** ❖ **Туристичко-географски региони во светот** ❖ **Туризмот во Република Македонија**	*Ученикот :* - да го дефинира сообраќајот како терцијална (услужна) дејност; - да објаснува за трговијата како фактор од кој зависи квантитетот на производството на материјални добра; - да ги селектира географските фактори од кои зависи развојот на туризмот; - да ги класифицира видовите туристички места; - да заклучува кои туристички региони се најразвиени во светот; - да процени на кој степен е туристичкиот развој на Република Македонија и да даде критичко размислување за малиот туристички промет.	- Примена на физичка карта на светот, физичка карта на Република Македонија, тематски карти (сообраќајна, туристичка и др.), цртежи, слики, шеми, графикони и др. - Прикажување на видеозаписи за познати туристички центри во светот и во Република Македонија. - Изработка на елаборат за развојот на сообраќајот во светот. - Приказ на видеозапис за големите економски групации во светот. - Картографски да се прикажат туристичките центри во Република Македонија. - Организирање групна форма на работа за опис на најголемите туристички региони во светот. - Примена на споредбена анализа за туристичкиот промет на Охридското и Преспанското Езеро.	-Тесна поврзаност со природно-географските и социогеографските одлики - Историја - Социологија - Статистика - Биологија - Сообраќајна и туристичка географија

V тема: ЗАШТИТА И УНАПРЕДУВАЊЕ НА ЖИВОТНАТА СРЕДИНА (15)			
Содржини	**Конкретни цели**	**Дидактички насоки**	**Корелација меѓу содржините и меѓу предметите**
❖ **Природни и општествени фактори кои предизвикуваат нарушување на животната средина** ❖ **Загадување и заштита на воздухот** **Загадување и заштита на водите** ❖ **Урбаната средина и нејзината заштита** ❖ **Примена на современата технологија во унапредувањето на животната средина** ❖ **Регионалното и просторното планирање во унапредувањето на животната средина**	*Ученикот :* - да ги идентификува природните и општествените фактори кои ја нарушуваат животната средина; - да го објасни загадувањето и заштитата на воздухот; - да дискутира за загадувањето и заштитата на водите; - да конструира слика за урбанизацијата како светски процес и да пронаоѓа решенија за заштита на урбаната средина; - да планира кои современи технологии ја унапредуваат животната средина; - да ја процени вредноста на регионалниот и просторниот план за унапредување на животната средина.	- Примена на физичка карта на светот, физичка карта на Република Македонија, топографски карти, планови и макета за современа депонија. - Се организира тимска работа со примена на методи на интерактивна настава. - Изработка на елаборат за идентификација на најголемите загадувачи на водите и воздухот во твојот крај. - Посета на Заводот за урбанизам на град Скопје. - Посета на Министерството за заштита и унапредување на животната средина. - Користење повеќестрана нагледност од видеофилм и Интернет.	-Тесна поврзаност со природно-географските и социогеографските одлики - Социологија - Статистика - Биологија - Екологија - Климатологија - Метеорологија - Хидрологија

4.2. Наставни методи и активности на учење

Во остварувањето на целите во изборниот предмет и активностите по географија покрај општопознатите педагошко-психолошки и дидактичко-методски методи на активната настава ќе се користат и методи од практичната географија. Во подготовките и реализацијата на наставата по географија може да се препорача комбинирањето на следниве методи:

1. ***Вербално текстуални:***
   а) **дијалог;** б) **монолог.**
2. ***Демонстративно-илустративни методи:***
   а) **демонстрација со природни и вештачки наставни средства;**
   б) **демонстрација со илустративни средства.**
3. ***Методи на самостојна работа на учениците – истражување,*** кое делумно или целосно се инкорпорирани:
   а) **истражувачката метода;**
   б) **ученички описи** (куси на час и долги повеќедневни).

Изборот и комбинацијата на методите, конкретните постапки во наставата, наставникот ги врши непосредно при планирањето на наставната работа и осмислувањето на организацијата на часот, во согласност со содржините, возраста на учениците, нивните афинитети и материјално-техничките можности (услови на простор и опременост на училиштето).

4.3. Организација и реализација на наставата

Моделот на наставата по географија е заснован врз активното вклучување на учениците во заедничка работа во разрешување на поставениот проблем. Моделот функционира врз неколку основни принципи:

- **планирање на наставата** (глобално, тематско и за час) со опис на задолженијата и активностите на наставникот и учениците;
- **почитување на сознанијата, способностите и искуствата на секој** член и заемна доверба во текот на работата;
- **вклучување на сите ученици** при изборот и донесувањето судови (одлуки), при формирањето групи, определувањето на траењето на активностите;
- **поттикнување на активно учество и афирмација на активностите на секој ученик;**
- **планирање и задолжително изведување** на опишаните **активности и вежби**, според условите на училиштето;
- **воспоставување на соработка** низ комуникација меѓу сите ученици и професорот и мотивација за активност;
- **оспособување на учениците за самостојно размислување,** формулирање, бележење и учество во дискусија.

4.4. Наставни средства и помагала

Успешно изучување на географијата во гимназиското образование може да се постигне со стручно осмислена и планирана примена на различни наставни средства, опрема и материјали. Опремата за наставата треба да е според Нормативот за наставни средства за наставата по географија во средното образование.

4.4.1. Наставни средства, опрема и апарати

Во наставата по географија се користат: ѕидни карти, атласи и енциклопедии, автокарти, топографски карти и планови:

- збирка на географски карти (свет и Република Македонија);
- збирка на тематски карти (свет и Република Македонија);
- збирка на топографски карти;
- збирка на цртани тематски карти, разни цртани блок-дијаграми, шеми, пресеци и слично;
- релјефни модели, пресеци, дијаграми, разни графички и картографски прикази;
- збирка на карпи, руди и минерали - петрографска збирка;
- збирка на разни почви - педолошки пресеци;
- збирка на слајдови со географска содржина;
- збирка на разни фотографии, постери со географска содржина;
- збирка на разни фактографски податоци за разни географски појави и објекти;
- географски атласи;
- збирка-библиотека на стручна и популарна географска литература;
- збирка на специјализирани географски и други CD пакети – цедетека.

Од другите нагледни средства се користи географски и индукционен глобус, а од инструменти планиметар, курвиметар, компас, телириум и школски телескоп.

4.4.2. Учебници и учебни помагала:

- учебници по географија за III година;
- брошури со географски и блиски на нив содржини;
- географски списанија;
- карти и атласи;
- енциклопедиски изданија;
- Интернет информации и специјализирани CD за географија.

4.4.3. Литература и материјални средства за наставникот

За наставникот се препорачуваат следните материјали и референци:
- географски енциклопедии;
- универзитетски учебници по географските дисциплини;
- географски прирачници;
- географска популарна литература;
- географски информации по Интернет;
- специјализирани географски енциклопедии и програми на CD;
- збирка на карти и атласи.

5. ОЦЕНУВАЊЕ НА ПОСТИГАЊАТА НА УЧЕНИЦИТЕ

За оценувањето и напредувањето на учениците, т.е. за квалитетот и обемот на знаењето и оспособеноста на учениците наставникот треба да подготвува и поставува осмислени проблемски задачи и прашања во кои се опфатени содржините од наставната единица. Проблемот во себе треба да ги содржи степените на совладаност на содржините (препознавање, дефинирање и редефинирање, слободно опишување, објаснување и примена). Самото оценување треба да се врши континуирано на секој час и во себе да содржи позитивен пристап, со тенденции на наставникот да ги евидентира и оценува сите позитивни активности, а не само меморизираните факти и податоци.

6. КАДРОВСКИ И МАТЕРИЈАЛНИ ПРЕДУСЛОВИ ЗА РЕАЛИЗАЦИЈА НА НАСТАВАТА

6.1. Основни карактеристики на наставниците

Од наставникот се очекува да ги поседува следните карактеристики на персонални, стручни и педагошки вредности:
- да биде психички и физички здрав;
- да е добар предавач и организатор на наставата;
- да поседува квалитетни способности за комуникација со учениците, родителите, колегите и други странки;
- да биде креативен, инвентивен и да се залага за иновирање на наставниот процес;
- да поседува адекватно професионално стручно образование;
- да применува современа образовна техника и технологија;
- да применува повеќе интерактивни и истражувачки методи на работа;
- да нема говорни и физички мани.

6.2. Стандард на наставен кадар

1. Завршени студии по географија – наставна насока VII-1.
2. Завршени студии по географија – применета насока и се стекнал со педагошка, психолошка и методска подготовка на соодветен факултет, VII-1.

6.3. Стандард на простор и опрема

За остварување на програмските цели по географија потребен е соодветен опремен кабинет за географија со материјално-технички средства согласно Нормативот за простор и наставни средства.

7. ДАТУМ И НОСИТЕЛИ НА ИЗРАБОТКАТА НА НАСТАВНАТА ПРОГРАМА

7.1. Датум на изработка: март 2003 година

7.2. Состав на работната група

Ивица Гиевски, советник, Биро за развој на образованието, Скопје, раководител
Д-р Никола В. Димитров, советник, Биро за развој на образованието, Битола
Д-р Никола Панов, редовен професор на Институтот по географија на ПМФ - Скопје
Д-р Благоја Марковски, редовен професор на Институтот по географија на ПМФ - Скопје
Љубица Каровска, професор по географија во ДСУ "Јосип Броз Тито" - Скопје
Цана Герасимовска, професор по географија во Гимназија “Никола Карев” - Скопје

8. ПОЧЕТОК НА ПРИМЕНА НА НАСТАВНАТА ПРОГРАМА

Датум на започнување: 01.09.2003 година

9. ОДОБРУВАЊЕ НА НАСТАВНАТА ПРОГРАМА

Наставната програма ја одобри (донесе): ____

со решение бр. ____________ од _____________ година.